

(۱)

زیبایی و فلسفه هنر در گفتگو:

افلاطون

دکتر سعید بینای مطلق
دکتر سید محمد رضا بهشتی
دکتر محمد ضیمران
دکتر رضا داوری اردکانی
دکتر شمس الملوک مصطفوی

منیره پنج تنی

بهار ۱۳۸۸

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور: زیبایی و فلسفه هنر در گفتگو: افلاطون / به کوشش: منیره پنج تنی.
مشخصات نشر: تهران: فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۸.
مشخصات ظاهری: ۲۷۲ ص.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۳۲-۰۲۹-۵
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
عنوان قراردادی: افلاطون، ۹۴۲۷ - نقد و تفسیر.
موضوع: فلسفه یونانی.
موضوع: هنر - فلسفه موضوع: زیبایی‌شناسی.
شناسه افزوده: فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران.
رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۸ ۹۹۷۹/۳۹۵ B
رده‌بندی دیویی: ۱۸۴
شماره کتابشناسی ملی: ۱۶۸۳۳۶۹

بنیاد فلسفه

مؤسسه تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن»

زیبایی و فلسفه هنر در گفتگو (۱): افلاطون

منیره پنج تنی

صفحه‌آرا: میثم رادمهر

طراح جلد: محمدرضا عبدالعلی

چاپ اول: بهار ۱۳۸۸

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

قیمت: ۴۶۰۰۰ ریال

لیتوگرافی: فرآیندگوبیا

چاپ: شرکت چاپ و نشر شادرنک

ISBN 978-964-232-029-5

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۳۲-۰۲۹-۵

کلیه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

نشانی فروشگاه شماره ۱: تهران - انتهای خیابان فلسطین جنوبی - خیابان لقمان دهم - پست بودرجمهر - شماره ۲۳ - مرکز تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری - تلفن: ۶۶۹۵۱۶۵۰-۲ - ۶۶۹۵۱۶۶۲.

صندوق پستی: ۱۳۱۴۵ - ۱۳۷۵

پست الکترونیک: Publishing@honar.ac.ir وب سایت: www.honar.ac.ir

نشانی فروشگاه شماره ۲: میدان فلسطین - خیابان شهید برادران مظفر - شماره ۵۳ - مؤسسه فرهنگی هنری صبا، تلفن: ۱۱ - ۶۶۴۹۴۵۰۸ - ۶۶۴۸۷۵۳۶ - صندوق پستی: ۳۹۳۳ - ۱۴۱۵۵

پست الکترونیک: Saba@honar.ac.ir

نشانی فروشگاه شماره ۳: خیابان ولیعصر - ضلع جنوب غربی پارک ساعی - پلاک ۱۱۱۱ - فرهنگستان هنر - مرکز هنرپژوهی نقش جهان، تلفن: ۱۴ - ۸۸۵۵۳۹۱۲ - فکس: ۸۸۵۵۳۹۱۵ - صندوق پستی: ۱۵۱۱۹۱۳۴۱۱

فهرست مطالب

۷	سخن ناشر
۱۱	به جای درآمد
۱۵	پرسش و پاسخ دکتر سعید بینای مطلق
۷۷	پرسش و پاسخ دکتر سید محمدرضا بهشتی
۱۰۵	پرسش و پاسخ دکتر رضا داوری اردکانی
۱۳۳	پرسش و پاسخ دکتر محمد ضیمران
۲۰۳	پرسش و پاسخ دکتر شمس الملوک مصطفوی
۲۵۰	کتاب‌شناسی
۲۵۴	نمایه
۲۶۸	بیوگرافی

سخن ناشر

در طی چند سال اخیر مباحث نظری در باب زیباشناسی و فلسفه هنر در میان صاحبان اندیشه در جامعه فکری ما توجه فزاینده‌ای را به خود جلب کرده است. بنیانگذاری رشته فلسفه هنر در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری هر چند مسیر پر فراز و نشیبی را طی کرده است و هنوز در پیش دارد، اما بی‌تردید زمینه‌ساز رویکردی نو در مباحث نظری شد که هم برانگیزنده اهل فلسفه به تأمل در این قلمرو گردیده و هم اهل هنر را بیش از پیش به جانب تأملات نظری در باب رشته‌های گوناگون هنری و وقوف به اهمیت نگرش‌های فلسفی به قلمرو بی‌بدیل هنر سوق داده است.

فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران نیز در حد توانایی و وسع خود کوشیده است تا در این مسیر گام بردارد. طبیعی است که در اینجا نیز همانند تمامی کارهای تأسیسی، برخی از این تلاش‌ها هنوز با اهداف پیش‌روی فاصله زیادی دارد، اما به منزله گامهای کوچک پیوسته‌ایست که امید می‌رود ما را در مسیر هدفی که دنبال می‌کنیم، به پیش برد.

در پی برگزاری نخستین دوره درسگفتارها در زیباشناسی و فلسفه هنر و انتشار آنها که با استقبالی بیش از حد انتظار روبرو شد، انتشار سلسله کتابهایی در دستور کار فرهنگستان هنر قرار گرفت که در آنها با طرح

پرسشها و پاسخهایی، مسایل بنیادین زیباشناسی و فلسفه هنر نزد فیلسوفان و نحله‌های فلسفی به گفتگو گذارده شد. کتاب حاضر، یعنی «زیبایی و فلسفه هنر در گفتگو: افلاطون» نخستین حلقه از این سلسله گفتگوها به شمار می‌رود.

شیوه کار چنین بود که ابتدا آثار افلاطون و سپس نوشته‌های مهم درباره زیبایی و فلسفه هنر نزد افلاطون مورد مطالعه قرار گرفت و مباحث محوری مطرح شده در این قلمرو استخراج شد. سپس طی چند مرحله تلفیق و تدقیق پرسشهایی برگزیده و با استنادانی که گمان می‌رفت بتوانند در این عرصه به طور متمرکز بحث را دنبال کنند، در میان گذارده شد تا با توجه به شناخت و دریافت خود از افلاطون به آنها پاسخ دهند.

با توجه به شیوه جدید کار و ضیق فرصت غالب استادان، ابتدا بر آن بودیم تا این گفتگوها به صورت شفاهی انجام شود و با ویرایشی ادبی برای انتشار آماده گردد. اما حسن توجه بیشتر استادان که در این تجربه جدید آماده همراهی با ما شدند موجب شد که متن این گفتگوها بار دیگر در اختیار آنان قرار گیرد و از جالب خود ایشان بازنویسی شود. لطف برخی از اساتید و صرف وقت قابل ملاحظه آنان در اوتقای کیفیت پرسشها و پاسخها تأثیر به سزایی داشت، به ویژه آنکه در مواردی متن‌ها چند بار دست به دست شد. حاصل این تلاش کتابی است که خوانندگان محترم پیش روی دارند. این کتاب نیز بی‌تردید از کاستی‌ها بری نیست و آثار نو بودن این تجربه یقیناً در جای جای آن پیداست. با این حال به نظر می‌رسد پرسشهای بنیادینی را در جامعه فکری ما در باب زیبایی و فلسفه هنر به طور کلی و بویژه در خصوص افلاطون طرح کرده و زوایای تأمل‌برانگیزی از این قلمرو را به مدد پاسخ استادان ارجمند در معرض دید و داوری خوانندگان علاقمند قرار داده است.

کوشش بر این بوده است که پرسشهای مشابهی با استادان محترم در میان گذارده شود، تا به تناسب حوزه مطالعاتشان امکان بررسی از زاویه دید آنان

فراهم شود و موضع‌شان در قبال موضوع مورد پرسش معلوم گردد. تفاوت دید آنان در روشن شدن ابعاد موضوع نقش مفیدی داشته است.

به منظور امکان پی گرفتن موضوعات، گزیده‌ای از منابع به زبان‌های فارسی و انگلیسی که در کتابخانه‌های داخل کشور در دسترس پژوهشگران قرار دارند، نیز ضمیمه شده است تا سرآغازی برای پژوهش‌های بعدی در این عرصه باشد. معرفی این منابع به منزله ارزیابی محتوایی آنها نیست. واژه‌های غیرفارسی ذکر شده در واژه‌نامه براساس زبان اصلی آوانویسی شده است. مطالعه منابع، طرح پرسشها، انجام گفتگوها، ویرایش پاسخها و تهیه فهرست مآخذ، اعلام و موضوعات به همت مجذانه دو ساله سرکار خانم منیره پنج‌تنی و تحت نظارت مدیر گروه حکمت و فلسفه هنر فرهنگستان هنر صورت پذیرفته است.

در پایان جا دارد که از همکاری مشفقانه و صمیمانه استادان محترم آقایان دکتر سعید بینای مطلق، دکتر سید محمدرضا بهشتی، دکتر رضا داوری اردکانی، دکتر محمد ضیمران و سرکار خانم دکتر شمس‌الملوک مصطفوی قدردانی کنیم که با تقریرات عالمانه خود مایه این اثر را فراهم آوردند.

مرکز تالیف، ترجمه و نشر آثار هنری

به جای درآمد

دانش زیباشناسی و همچنین فلسفه هنر هرچند مولود عصر جدید و سده هیجدهم و برآمده از رویکرد جدید به علم و حقیقت‌اند، اما پرسش از «زیبا» و «هنر» پرسشهایی هستند که از دیرباز اندیشه آدمی را به خود مشغول داشته‌اند. این پرسش‌ها در سنت اندیشه یونان باستان نیز پیش از افلاطون در آثار دوره آرخائیک و سپس در قطعات پیش‌سقراطیان به تلویح مطرح بوده‌اند. اما بی‌تردید نخستین پرسش‌های صریح در این باب را در آثار افلاطون در می‌یابیم. بحث از زیبا و هنر در اندیشه افلاطون با نگاه او به هستی‌شناسی بود و نمود چنان درهم تنیده‌اند که رفتن به سراغ آنها از منظر زیباشناسی و فلسفه هنر متفک از هستی‌شناسی، مواجهه‌ای ناهم‌راستا با موضوع است. به همین ترتیب تفکیک بحث زیبا و هنر از معرفت‌شناسی و یا فلسفه اخلاق و بکار گرفتن این مقولات در برخورد با این اندیشه می‌تواند سردرگمی‌ها و کج‌فهمی‌های متعددی را به همراه آورد. از این روی، باید کوشید تا اندیشه افلاطون در باب این دو موضوع را به مدد تلاش برای فهم افلاطون در بستر اندیشه خود او دریافت. لازمه چنین تلاشی، عبور ما از مقولات و الگوهای تبیینی متأخر و فراهم آوردن امکان بازایی اندیشه افلاطون در افق فکری ماست. البته این بدان معنا نیست که ما مجاز نیستیم

پرسش‌های نوین در عرصهٔ زیباشناسی و فلسفه هنر را متوجه اندیشهٔ افلاطون کنیم و یا اینکه طرح این پرسش‌ها زاید یا بی‌فایده و به منزلهٔ خروج از موضوع‌اند. اگر نخواهیم که زیبایی اندیشهٔ افلاطون به حد یک کساوش تاریخی صرف تنزل یابد - که البته فی نفسه کاوشی ارزشمند است - و در پی آن باشیم تا از این اندیشه در جهت یافتن پاسخ‌هایی نو برای پرسش‌های امروزین خود برآییم، نباید از رویاروی ساختن اندیشهٔ افلاطون با این پرسش‌ها خودداری کنیم. این رویارویی می‌تواند در مواردی به آگاهی ژرف‌تر ما نسبت به جایگاه کنونی اندیشهٔ فلسفی در بارهٔ زیبا و هنر منتهی شود. حاصل این رویارویی از این جهت برای ما مهم‌تر است که به ما مجال اندیشیدن دربارهٔ نسبت‌مان با اندیشهٔ باستان و تحولات تاریخی این اندیشه تا کنون را می‌دهد. پرسش‌هایی که در این مجموعه طرح شده‌اند ناظر به هر دو هدف‌اند. از یک سو جستجویی برای زیبایی اندیشهٔ افلاطون در باب زیبا و هنر در بستر خود اندیشه و آثار او هستند و از سوی دیگر مواجه ساختن این اندیشه با پرسش‌ها و مسایل زمانهٔ ما در این دو عرصه. این جستجو و مواجهه به همراهی پژوهشگران و استادانی صورت گرفته است که در کار پژوهش یا آموزشی خود مدتی در آثار افلاطون درنگ کرده‌اند و درخواست طراح پرسش‌ها برای همراهی را پاسخ مثبت گفته‌اند. طبیعی است که نگاه و دریافت پاسخ‌دهندگان از افلاطون و مباحث زیباشناسی و فلسفه هنر آثار خود را در نحوهٔ پاسخگویی آنان بجای نهاده و تفاوت‌های جالبی را به نمایش گذارده است. خود این تفاوت‌ها در مواردی نقاط عزیمت جدیدی برای تأمل خوانندگان جستجوگرند و می‌توانند از این جهت بدیع باشند. البته باید یادآور شویم که به رغم طرح مباحث افلاطون نزد پاسخ‌دهندگان این مجموعه جایگزین کتابی آموزشی در بارهٔ زیبا و هنر نزد افلاطون نیست و چنین هدفی را نیز دنبال نکرده است و اگر حاصل مطالعه آن، روی آوردن مجدد افلاطون‌آموخندگان و برانگیختن آنان به پرداختن به افلاطون با

پرسش‌های نوین باشد، به‌غم کاستی‌هایی که یقیناً در آن ملاحظه می‌شود - و بعضاً برآمده از نو بودن چنین تجربه‌ای در جامعه علمی ماست - گامی ستودنی است. پرسش‌ها و نقدهای پژوهشگران، استادان و علاقمندان که متوجه این مجموعه می‌شود هم روشن‌کننده زوایای نادیده یا ناگفته بحث خواهند بود و هم راهنما برای سامان دادن بهتر تلاشهای بعدی که امیدواریم به همت فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران انجام پذیرد. نگارنده به سهم خود از عنایتی که فرهنگستان هنر در زمینه ارائه طرح به وی داشته و از درخواست ایشان مبنی بر نگارش این درآمد ناچیز سپاسگذار است و برای طراح پرسشها که مجری طرح نیز بودند و همین طور مدیریت محترم مرکز تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری فرهنگستان هنر آرزوی توفیق هر چه بیشتر در این مسیر دارد.

سیدمحمد رضا بهشتی